

*Krystyna Kietlińska**

KIERUNKI ROZWOJU SPÓŁDZIELCZOŚCI W KRAJACH EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

1. WPROWADZENIE

Szybki rozwój gospodarczy, jaki obserwujemy w ostatnich dziesięcioleciach, wywołuje zarówno pozytywne, jak negatywne zjawiska gospodarcze oraz społeczne.

Do pozytywów zaliczyć można przede wszystkim lepsze zaspokojenie potrzeb ludności. Negatywy to: bezrobocie, bieda, patologie społeczne, zanieczyszczenie środowiska itp. Chcąc przeciwdziałać tym ostatnim, poszukuje się nowych metod i form organizacji życia gospodarczego i społecznego.

W konsekwencji obok instytucji publicznych, prywatnych i nonprofit pojawiają się placówki o charakterze mieszanym. Jedną z takich instytucji jest spółdzielnia.

W wysoko rozwiniętych krajach europejskich spółdzielczość została doceniona. Nadaje się jej różne przywileje, aby dzięki tej formie organizacji można było realizować ważne cele gospodarcze i społeczne na szczeblu lokalnym.

W krajach Europy Środkowo-Wschodniej, do niedawna, traktowano spółdzielczość jako relikტ gospodarki centralnie planowanej, przez co nie było odpowiednich warunków jej rozwoju. Ten punkt widzenia rzutuje także na obecny stosunek do niej.

Celem artykułu jest ocena tendencji zmian w rozwoju spółdzielczości w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Do analizy przyjęto następujące kraje: Polskę, Czechy, Węgry, Bułgarię i Litwę.

Wybór krajów podyktowany był tym, że można je podzielić na dwie grupy:

- pierwsza, do której należą: Polska, Czechy i Węgry, tzn. państwa, które charakteryzują się stosunkowo wysokim poziomem rozwoju gospodarczego; ponadto są to kraje członkowskie UE;

* Prof. nadzw. dr hab., Katedra Finansów i Bankowości UŁ.

● druga, która obejmuje Bułgarię i Litwę, czyli państwa słabiej rozwinięte ekonomicznie, niebędące jeszcze członkami UE.

Przedmiotem analizy będą zmiany w podejściu administracji publicznej do spółdzielczości oraz ich wpływ na rozwój tej formy organizacji.

2. POJĘCIE I CECHY SPÓŁDZIELCZOŚCI

We współczesnym świecie obserwujemy rozwój nowych form organizacji, które pozwalały na łączenie efektów ekonomicznych z możliwością realizacji potrzeb społecznych. Przyczyny tych tendencji związane są z koniecznością ograniczenia negatywnych zjawisk społecznych, jakie przybierają na sile w ostatnich dziesięcioleciach.

Do najważniejszych zaliczyć można:

- masowe bezrobocie;
- wyłączenie z rynku pracy osób niewykwalifikowanych i niepełnosprawnych;
- starzenie się społeczeństwa;
- lokalne efekty procesów globalizacji;
- nowe spojrzenie na rolę państwa w gospodarce w czasie demokratyzacji i decentralizacji;
- nieefektywny system zabezpieczenia społecznego¹.

Jedną z form organizacji, która ma pomóc w rozwiązywaniu tych problemów, jest spółdzielczość.

Spółdzielnia, najogólniej rzecz ujmując, jest to zrzeszenie osób prowadzących wspólnie działalność gospodarczą w interesie swoich członków².

Polskie prawo o stowarzyszeniach rozszerza nieco zakres cech, którymi ta organizacja się charakteryzuje, określając ją jako dobrowolne, samorządne, trwałe zrzeszenie o celach niezarobkowych, które samodzielnie określa swoje cele, programy działania i struktury organizacyjne oraz uchwała akty wewnętrzne, dotyczące jej działalności³.

Z przedstawionych definicji wynika, że spółdzielnia, jako forma organizacji, charakteryzuje się dużą dozą samodzielności organizacyjnej. Poza tą cechą posiada ona wiele innych, które można podzielić na dwie grupy:

- cechy o charakterze ekonomicznym;
- cechy o charakterze społecznym.

¹ C. Borzaga, R. Spear (eds.), *Trends and Challenges for Co-operatives and Social Enterprises in Developed and Transition Countries*, Fondazione Cariplo, Trento 2004, s. 35.

² *Encyklopedia Powszechna*, PWN, Warszawa 1988.

³ *Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. prawo o stowarzyszeniach*, DzU 1989, nr 20.

Do pierwszej grupy cech zaliczyć można:

- dobrowolny i samorządny charakter zrzeszenia;
- prowadzenie działalności na zasadzie pomocy wzajemnej;
- przewaga celów społecznych nad ekonomicznymi, co wyraża się w tym, że celem nadrzędnym spółdzielni jest zaspokojenie określonych potrzeb, a nie maksymalizacja zysku;
- szczebel lokalny, jako najbardziej odpowiedni obszar działania spółdzielni⁴.

Do cech o charakterze społecznym należą:

- poczucie wspólnoty;
- posiadanie tych samych lub podobnych potrzeb lub problemów do rozwiązania;
- podobne obawy grupy lub całej społeczności lokalnej przed niebezpieczeństwem z zewnątrz;
- podobny status ekonomiczny i społeczny grupy⁵.

3. MODELE SPÓŁDZIELCZOŚCI

Instytucje, działające na zasadzie spółdzielni, prowadzą działalność o bardzo szerokim zakresie przedmiotowym. Z tego punktu widzenia można wyodrębnić następujące ich rodzaje:

- wytwórcze, tworzone w celu prowadzenia działalności produkcyjnej;
- handlowe;
- rolnicze, które obejmują swoim zakresem produkcję rolną, przetwórstwo, obrót towarowy oraz usługi, mieszkaniowe;
- kredytowe, do których zalicza się banki spółdzielcze, kasy (spółdzielnie) oszczędnościowo-pożyczkowe;
- konsumenckie, skupiające nabywców dóbr i usług.

Z definicji wynika, że wszystkie te kategorie spółdzielni opierają swoją działalność na własności grupowej i działają na rzecz swoich członków. Jednak szeroki zakres ich działalności powoduje, że mogą być zorganizowane jako instytucje prywatne lub quasi-prywatne i mogą reprezentować interesy różnych grup ludności.

Biorąc pod uwagę formę organizacji spółdzielni oraz zakres podmiotowy ich działalności, można wyróżnić cztery modele⁶:

⁴ R. Doring, *Social Enterprises: Emergency and Reformist Solutions*, [w:] *People's Economy*, Bauhaus Dessau Foundation, Dessau 1996.

⁵ A. Ronnby, *Local Development and New Cooperatives in Sweden*, [in:] *People's Economy...*

⁶ C. Borzaga, R. Spear, *op. cit.*, s. 35.

- socjologiczny;
- wzajemny;
- mieszany (*in-between*) zwany pośrednim;
- quasi-publiczny.

Model socjologiczny nastawiony jest na realizację zadań społecznych. Spółdzielnie tego typu działają na zewnątrz, koncentrując się na realizacji zadań społeczności lokalnej oraz wzmocnieniu demokracji życia lokalnego. Są one często utożsamiane z przedsiębiorstwami lokalnymi, służą bowiem dystrybucji społecznych dóbr szczególnego rodzaju. Występują w Ameryce Łacińskiej. Brak jest literatury na ich temat.

Model wzajemny skierowany jest na realizację interesów ekonomicznych członków spółdzielni. Spółdzielnie tego typu są postrzegane jako prywatne przedsiębiorstwa, różniące się od tradycyjnych specyficznym prawem własności. Ich zadaniem jest m. in. ograniczanie słabości mechanizmu rynkowego. Występują najczęściej w Niemczech, Austrii i USA. Nie mają żadnych społecznych ograniczeń. Wyróżnia je struktura własnościowa (zyski są dzielone między członków, a nie inwestorów).

Model pośredni łączy cechy obu poprzednich. Występuje w wielu krajach europejskich. Różnice między spółdzielniami tego typu w poszczególnych krajach polegają na tym, że albo są bardziej nastawione na realizację korzyści ich członków (Francja, Belgia, Hiszpania), albo na realizację celów społecznych na danym terenie.

Model quasi-publiczny charakterystyczny jest dla krajów o gospodarce centralnie planowanej. Spółdzielnie o tym modelu są postrzegane jako przedsiębiorstwa publiczne, w których metody zarządzania i finansowania są narzucane przez administrację publiczną. Oparte są one na własności kolektywnej, jako przekształconej (wydzielonej) formie własności publicznej. Były one integralną częścią systemu politycznego i centralnego planowania gospodarczego.

Trzy pierwsze modele są charakterystyczne dla wysoko rozwiniętych krajów o gospodarce rynkowej. Czwarty model był realizowany w krajach o gospodarce centralnie planowanej. Kraje te znajdują się w trwającym 14 lat okresie transformacji ustrojowej, polegającym na budowie demokratycznych państw o gospodarce rynkowej. Czy będzie w nich miejsce na spółdzielczość?

4. SPÓŁDZIELCZOŚĆ W KRAJACH EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

W pierwszym okresie po upadku gospodarki centralnie planowanej powstała konieczność reaktywowania spółdzielczości. Jednak rządy wielu krajów zrezygnowały z podjęcia tego zadania, na rzecz procesów prywatyzacji i tworzenia przedsiębiorstw prywatnych. Dopiero pod koniec lat dziewięćdziesiątych zaczęto doceniać rolę spółdzielczości w gospodarce, a szczególnie jej wpływ na poprawę warunków życia społeczności lokalnych.

Analiza tendencji rozwoju spółdzielczości w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej pozwoli odpowiedzieć na pytanie: w jakim kierunku idą zmiany dotyczące modelu spółdzielczości, realizowanego w tych krajach.

4.1 Spółdzielczość w Polsce

W okresie gospodarki centralnie planowanej spółdzielnie ani nie były autonomiczne, ani niezależne od państwa. Były to quasi-państwowe agencje, które zmonopolizowały pewne branże gospodarcze: spożywczą (produkcja, dystrybucja), rolną (produkcyjna, dystrybucja), mieszkalnictwo. Ich działalność włączona była do planów centralnych i regionalnych, a główne stanowiska obsadzone były przez administrację państwową⁷.

Od roku 1989 nie nastąpił znaczący rozwój społeczności. Było to spowodowane wieloma przyczynami o charakterze zewnętrznym i wewnętrznym. Do tych pierwszych należą:

- zła konotacja spółdzielczości z okresu gospodarki centralnie planowanej (spółdzielnie produkcyjne w rolnictwie);
- faworyzowanie reform rynkowych i komercyjnej prywatyzacji w stosunku do innych form własności, takich jak spółdzielczość;
- traktowanie spółdzielczości jako części sektora prywatnego i brak jakiegokolwiek wsparcia ze strony państwa dla tej formy własności.

Do czynników wewnętrznych zaliczyć można:

- brak kapitałów;
- niewykwalifikowana siła robocza;
- słabe przygotowanie kadry menedżerów niezdolnych do zarządzania spółdzielniami w warunkach gospodarki rynkowej.

W związku z tym sektor spółdzielczy był nieprzygotowany do warunków gospodarki rynkowej. Zatem według modelu spółdzielczości, przygotowanego przez C. Borzagę, polskie spółdzielnie tego okresu zaliczyć można do modelu quasi-publicznego.

Główne kierunki działalności spółdzielni skoncentrowane są na rolnictwie i mieszkalnictwie (30%). Nowe kierunki rozwoju spółdzielczości to: bankowość, działalność usługowa (oświata, dystrybucja produktów rolnych), komputery.

Przepisy prawne, dotyczące spółdzielni, upodabniają tę formę organizacji do przedsiębiorstwa prywatnego⁸.

⁷ E. Leś, *Cooperatives in Poland: From State-controlled Institutions to New Trends in Cooperative Development*, [w:] C. Borzaga, R. Spear, op. cit.

⁸ *Prawo spółdzielcze 1999 r.*, DzU 1999, nr 40 i 60.

Mówi o tym zapis o zasadach prowadzenia działalności gospodarczej, która ma być oparta na rachunku ekonomicznym, ze wszystkimi obciążeniami podatkowymi, jakie dotyczą przedsiębiorstw prywatnych. Wyjątek stanowiły banki spółdzielcze, a w tym SKOK-i, które uzyskały wiele przywilejów, ułatwiających im działalność⁹.

4.2. Spółdzielczość w Czechach

W Czechach, historycznie rzecz ujmując, spółdzielnie miały na celu ograniczenie słabości mechanizmu rynkowego. Tak było w okresie do II wojny światowej. Socjalizm chciał rozwiązać te same problemy, ale w skali makro, co spowodowało uzależnienie spółdzielczości od centralnego planifikatora.

W okresie transformacji nie stworzono odpowiednich przepisów prawnych, które nadałyby spółdzielczości niezależność. Stały się one przedsiębiorstwami, których właścicielami są ich członkowie. Stąd często przekształcają się w przedsiębiorstwa prywatne, tracąc swój charakter pomocy wzajemnej i działalności nie dla zysku.

Liczba organizacji spółdzielczych maleje z roku na rok (z 2400 w roku 1998 do 1900 w roku 2002). Wyjątek stanowią spółdzielnie mieszkaniowe, które są głównym rodzajem działalności i których liczba rośnie (z 1045 w roku 1998 do 1661 w roku 2002).

Inne rodzaje działalności spółdzielczej według ich ważności to:

- rolnictwo;
- produkcja;
- instytucje kredytowe;
- instytucje konsumenckie¹⁰.

Z tego krótkiego przeglądu wynika, że spółdzielczość w Czechach także oparta jest do tej pory na modelu quasi-publicznym.

4.3. Spółdzielczość na Węgrzech

Na Węgrzech do 1992 r. spółdzielnie miały na celu tworzenie lub utrzymanie miejsc pracy dla swoich członków i danie im możliwości zarobkowania. W 1992 r. stworzono prawną możliwość zmian w spółdzielczości. Zaproponowano trzy możliwości:

⁹ J. Szambelańczyk (red.), *Ekonomika Banku Spółdzielczego*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 1999.

¹⁰ M. Huncova, *The Czech Co-operative Reality and Its Social Aspekt*, [w:] C. Borzaga, R. Spear, *op. cit.*

- pozostawienie tradycyjnej formy spółdzielni;
- przekształcenie w przedsiębiorstwo prywatne;
- utworzenie formy mieszanej w postaci spółdzielczej spółki akcyjnej.

W tym okresie jednak nie było chętnych do przekształceń, w związku z czym spółdzielczość działała na zasadach instytucji quasi-publicznych¹¹.

Jedyną dziedziną, w której podjęto się próby przekształcenia spółdzielni w spółdzielczą spółkę akcyjną, było rolnictwo. Ostateczną decyzję podjęto dopiero pod koniec 2000 r., a udoskonalone przepisy weszły w życie w 2001 r.

Spółdzielcza spółka akcyjna jest to przedsiębiorstwo prywatne, oparte na działalności członków oraz osób z zewnątrz, które na równych zasadach powiązane są ze spółdzielnią (dostawcy, odbiorcy, inwestorzy, pracownicy, administracja lokalna). Celem ich aktywności jest współdziałanie na rzecz zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej. Ta forma organizacji oparta jest na modelu mieszanym.

Na Węgrzech w 2003 r. było ponad 5500 spółdzielni, z czego w rolnictwie ponad 1500 placówek. Jedynie niewielka ich część zdecydowała się na przekształcenie w spółdzielczą spółkę akcyjną. Pozostałe dziedziny spółdzielczości to: mieszkalnictwo, działalność gospodarcza, usługi. Doświadczenia w rolnictwie pozwolą w przyszłości na wykorzystanie tej formy organizacji w innych dziedzinach działalności gospodarczej.

4.4. Spółdzielczość w Bułgarii

W Bułgarii spółdzielczość koncentruje się głównie na rolnictwie. Na ponad 6500 zarejestrowanych spółdzielni, większość to spółdzielnie rolnicze. Działają one na tradycyjnych zasadach gospodarki centralnie planowanej. Głównie sprzedają płody rolne, uzyskując środki na swoją działalność. Niska wydajność pracy i brak wykształconych menedżerów są przyczyną słabych efektów ekonomicznych. Kolejnym rodzajem działalności spółdzielni, który pojawił się w połowie lat dziewięćdziesiątych jest spółdzielczość pracy dla niepełnosprawnych. Ich liczba rośnie systematycznie. W roku 2002 było 91 takich przedsiębiorstw.

Bułgarska polityka, dotycząca spółdzielni, charakteryzuje się brakiem długookresowej strategii ich rozwoju. Mają one ograniczoną niezależność ekonomiczną, która objawia się m. in. ograniczoną dostępnością do kredytów¹². Powoduje to, że ich liczba maleje, a te które funkcjonują stają się pararynkowymi organizacjami.

¹¹ G. Szabó, A. Kiss, *Economic Substance and Legal Regulation of Agriculture Co-operatives in Hungary*, [w:] C. Borzaga, R. Spear, *op. cit.*

¹² M. Jeliaskova, *The Co-operative Model in Bulgaria: Prospects and Problems of the Social Economy*, [w:] C. Borzaga, R. Spear, *op. cit.*

Brak odpowiednich przepisów prawnych jest jedną z podstawowych barier rozwoju spółdzielni. Są one oparte na modelu quasi-publicznym, co powoduje, że efekty ich działalności są bardzo ograniczone.

4.5. Spółdzielczość na Litwie

Litwa ma długą tradycję rozwoju spółdzielczości, głównie kredytowej. Istniała ona przed II wojną światową. Po wojnie radziecki reżim objął kontrolą rozwój spółdzielczości i ograniczył jej samodzielność. Demokratyczne zasady tej formy organizacji zostały zlikwidowane, a spółdzielczość stała się środkiem do uspołecznienia rolnictwa, rzemiosła i handlu.

Odrodzenie spółdzielczości nie było łatwe ze względu na negatywne odniesienia do kolchozów, które istniały w poprzednim okresie. Ponadto barierą był brak kapitałów. Banki nie mogły udzielać kredytów spółdzielniom, a pomoc państwa nie była możliwa ze względu na ograniczoność środków.

Aktualnie (lata 2000) na Litwie funkcjonują następujące rodzaje spółdzielni:

- konsumenckie;
- rolne;
- kredytowe.

Oficjalnie istnieje 96 spółdzielni konsumenckich, jednak większość z nich działa na zasadach przyjętych w socjalizmie. Często są one „prywatyzowane” przez prominentnych członków rządu.

Spółdzielnie rolne działają także według zasad z poprzedniego ustroju. Jedynie nieliczne podejmują próby uniezależniania się od administracji publicznej. Jednym z takich rozwiązań jest techniczna pomoc wzajemna, polegająca na tym, że farmerzy pożyczają sobie zakupione maszyny rolnicze.

Spółdzielnie kredytowe są jedynymi instytucjami, które mają cechy klasycznych organizacji tego typu. Działalność swoją opierają na świadczeniu usług finansowych (pożyczki, depozyty, prowadzenie rachunków itp.) swoim członkom. Nie są one nastawione na zysk, stąd świadczą usługi po konkurencyjnych cenach¹³.

¹³ S. Bubnys, D. Kaupelyte, *Development of Co-operative Enterprises in Lithuania*, [w:] C. Borzaga, R. Spear, *op. cit.*

5. PODSUMOWANIE

We współczesnym świecie pojawia się duża liczba różnych organizacji, które znajdują się na styku sektora prywatnego, publicznego i *nonprofit*.

Przyczyn tych tendencji należy szukać w zmianach ekonomiczno-społecznych, jakie zachodzą w ostatnich latach:

- procesy globalizacji, które powodują, że przedsiębiorstwa muszą być coraz bardziej konkurencyjne, prowadzi to do poszukiwania sposobów obniżki kosztów. Konsekwencją jest spadek zainteresowania problemami społecznymi (niechęć do zatrudniania ludzi starszych, niepełnosprawnych, uzależnionych, itp.);

- publiczna podaż usług społecznych nie jest w stanie zaspokoić popytu na nie, ze względu na pogłębiający się deficyt budżetowy;

- w konsekwencji w wielu krajach tworzone są nowe formy organizacyjno-prawne, które mają zachęcać przedsiębiorców do działania na rzecz określonych grup społecznych przez tworzenie dla nich miejsc pracy.

Jedną z takich instytucji są spółdzielnie. Jest to bardzo ważna forma organizacyjna, która działając nie dla zysku, daje możliwość realizacji zadań, których państwo nie jest w stanie świadczyć ludności.

Kraje Europy Środkowo-Wschodniej charakteryzują się długą tradycją spółdzielczości, która rozwijała się przed II wojną światową. Utworzenie po wojnie gospodarki centralnie planowanej spowodowało przekształcenie spółdzielni w instytucje o charakterze quasi-publicznym. Były one w dużym stopniu finansowane ze środków publicznych i miały niewielki, a czasem żaden stopień samodzielności.

W pierwszym okresie po upadku gospodarki centralnie planowanej rozpoczęły się w krajach Europy Środkowo-Wschodniej przemiany ustrojowe. W niewielkim stopniu odnosiły się one do reaktywowania spółdzielczości, jako samodzielnej i samorządnej formy organizacji, opartej na własności grupowej. Jedną z przyczyn było zafascynowanie władz procesami prywatyzacji, a inną, równie ważną – zła opinia o spółdzielczości, jako formy kolektywizacji, która pozostała po gospodarce centralnie planowanej.

Dopiero pod koniec lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku zaczęto doceniać rolę spółdzielczości w gospodarce. Władze uświadomiły sobie, że własność grupowa przyczynia się do lepszego zarządzania działalnością gospodarczą, co prowadzi do poprawy efektów ekonomicznych.

Z przeprowadzonych rozważań wynika, że rozwój spółdzielczości w krajach Europy Środkowo-Wschodniej przebiega wolno, ale systematycznie. Obrazuje to tabela 1.

Tabela 1. Zmiany w rozwoju spółdzielczości w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej

Kraj	Istniejący model	Kierunek działania	Zmiany	Przepisy prawne
Polska	Quasi-polityczny	Rolnictwo, mieszkalnictwo, usługi, spółdzielnie kredytowe	Model socjologiczny, spółdzielnie kredytowe	Wymagają zmian
Czechy	Quasi-polityczny	Rolnictwo, produkcja, spółdzielnie konsumenckie, spółdzielnie kredytowe	Model wzajemny w mieszkalnictwie	Wymagają zmian
Węgry	Mieszany	Rolnictwo, mieszkalnictwo, działalność gospodarcza, usługi	Spółdzielca spółka akcyjna w rolnictwie (odmiana modelu mieszanego)	Są do 2001 r.
Bułgaria	Quasi-publiczny	Rolnictwo, spółdzielnie pracy dla niepełnosprawnych	Brak	Brak
Litwa	Quasi-publiczny	Rolnictwo, spółdzielnie konsumenckie, spółdzielnie kredytowe	Model wzajemny w spółdzielczości kredytowej	Brak

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z tabeli 1, analizowane kraje można podzielić na dwie grupy:

- o bardziej rozwiniętej spółdzielczości;
- o mniej rozwiniętej spółdzielczości.

Do pierwszej grupy zaliczyć można Polskę, Czechy, a przede wszystkim Węgry. W krajach tych zmiany idą w kierunku przekształcenia modelu quasi-publicznego w socjologiczny (Polska) lub wzajemny (Czechy, Węgry). Dotyczy to, co prawda, wybranych dziedzin działalności, ale daje podstawę do dalszego rozwoju, choćby ze względu na istnienie przepisów prawnych, dotyczących tego obszaru.

Druga grupa to Bułgaria i Litwa. W krajach tych w dalszym ciągu funkcjonuje model quasi-publiczny ze śladowymi próbami przeobrażeń. Brak przepisów prawnych utrudnia przeprowadzanie zmian w tym zakresie.

Przyczyny tak powolnego tempa odbudowy idei spółdzielczości w krajach post-socjalistycznych mają złożony charakter.

Międzynarodowa Organizacja Pracy (International Labour Organisation – ILO) wskazuje na wiele barier, utrudniających rozwój spółdzielczości w tych krajach. Należą do nich m. in.:

- brak prywatnych gospodarstw rolnych (farmy) i przedsiębiorców, którzy realizowaliby ideę spółdzielczości rolnej, usługowej, konsumenckiej;
- brak odpowiednich przepisów prawnych, dotyczących prawa własności gruntu, nieruchomości, dostępu do środków pieniężnych;
- brak kompetentnej administracji publicznej, która wprowadzałaby w życie nowe przepisy prawne;
- dysonans między reformami, dotyczącymi tworzenia nowoczesnej gospodarki, opartej na mechanizmie rynkowym, a administracją publiczną, która działa według socjalistycznych reguł;
- bariery socjopsychologiczne, polegające na tym, że system gospodarki centralnie planowanej w dalszym ciągu wpływa na zachowania i reakcje wielu grup społecznych.

Krystyna Kietlińska

DEVELOPMENT TENDENCIES OF COOPERATIVES IN CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN COUNTRIES

(Summary)

Last decades are characterised by quick economic development. It causes the better fulfill the needs of the society. On the other hand it effects the negative economic phenomena such as: unemployment, homelessness, poverty e.c.

These problems make the governments seek new forms of organisation to alleviate them. One of the solutions is to develop cooperatives.

A characteristic feature of the developed countries is the speed development of these organisations thanks to tax incentives and other privileges given them by the government.

Central and Eastern European countries have entered 14 years ago the rough path of building a democratic state. A characteristic feature of these countries is to privatise the state-owned enterprises. That is the reason why there is no space for re-building cooperatives to defend citizens interest.

This paper ames to answer the question; what are the tendencies in the development of cooperatives in Central and Eeastern European Countries.

Two groups of countries are investigated:

- EU members, with quite high economic development (Poland, Czech Republic, Hungary);
- less developed countries, who are not members of the EU (Bulgaria, Lithuania).

The analysis allows to appreciate the grade of the development and conditions of activity of the cooperatives in these countries.